

Nyt og Noter

SKOLESTUEGYMNASTIK

Efter forslag fra fhv. seminarielæktor *Frede Hansen*, Tønder, har gymnastikinspektionen i 1971 ladet optage en kortfilm om skolestuegymnastikken. I den anledning har redaktionen bedt Frede Hansen, der fra 1921 til 1960 var tilsynsførende i faget gymnastik, om at give en orientering om baggrunden for dette initiativ.

Ved Gymnastikinspektionens velvillige støtte er der blevet optaget en film visende skolestuegymnastik, som den brugtes i mange skoler, der ikke havde gymnastiksal omkring og efter 1920.

Filmen er ganske vist først taget 1971, men efter mine gamle optegnelser og notater, og den viser så nær som det er gørligt en tro kopi af den gymnastiske udnyttelse af de dengang så almindelige tomandsborde.

Der er væsentligst lagt vægt på god udførelse og alsidige bevægelsesudslag, mindre på samtidighed.

Øvelserne vises efter få ganges instruktion af yngste og ældste klasser elever i den treklassede Østerbølle skole ved Ålestrup. Alle elever i klassen deltog. —

De første forsøg med gymnastik i skolestuen kom vist i stand ved, at særligt interesserede lærere ved mindre skoler stablede skolebordene op i den ene side af klasseværelset for at bruge den frigjorte plads til almindelige gymnastiske øvelser.

Måske har det været »Håndbog i Gymnastik (1899)«, der blev udsendt til alle skoler, der har givet inspirationen: Det hedder »man har det i sin magt at give de bevægelige dele af benbygningen de stillinger i forhold til hverandre, som de helst skulle have, således gøres ryggen rank, skuldrene tilbagetrukne og brystet hvælv, kort sagt: den »gode« d. v. s. den sunde *holdning* frembringes.« (side 3) — men der har været for mange ulemper: vanskeligheden med at få bordene stablet, de væltede blækhuse, skrammer på materiellet, den fæle støvplage m. v. gjorde, at den måde blev opgivet.

Efterhånden fandt man frem til en form, der udnyttede bordene, hvor de stod og desuden gav gode muligheder for rimeligt udbytte kædet sammen med boldspil og ribbe- og bomøvelser på legepladsen, spring over buk og plint.

I et hæfte »Kortfattet Vejledning i Gymnastik for Landsbyskoler« udgivet på foranstaltning af undervisningsministeriet (1916) er der et mindre afsnit om skolestuegymnastik. Senere har *Else Thomsen* til brug i forskoler udgivet »Skolestuegymnastik« (1931).

Men allerede omkring 1906/07 og derefter havde vi i en toklasset skolegymnastik ved bordene uden nogen form for omflytning. Glemte læreren det en enkelt gang, lød det højlydt: »Vi ska ha Gymnastik!« Vi ville ikke snydes, selv om det var i slutningen af sidste time.

Som elev på »Statens Gymnastikinstitut« i 1916/17 fik jeg af instituttets lærer *O. A. Ottar* til opgave for de mandlige elever at vise skolestuegymnastik med en førsteklasse i den nærliggende kommuneskole. Jeg øvede et par gange med børnene.

Forsøget var overraskende godt, og da jeg senere som medhjælper ved gymnastikinspektionen (1921–60) – navnlig i den første halvdel af tiden – fik rig anledning til at bruge denne særlige form for gymnastik, havde jeg tidligere erfaringer at bygge på.

Det filmen viser er et udsnit af, hvad jeg fandt frem til var nogenlunde let for lærerne at gennemføre.

I den frivillige gymnastik, der også påvirkede skolens, var der, navnlig i tiden 1916–30 en stærk spænding mellem »gammel« og »ny« opfattelse, det nye indslag var, at gymnastikken skulle være ganske anderledes virkningsfuld og der lagdes meget stor vægt på smidighed; de yderliggående gik så vidt, at de fandt det selvfølgelig at stræbe efter gennem gymnastikken at fastholde det lille barns store bevægelighed bl. a. gennem passive spændbøjninger.

Såvel den »gamle« som den »nye« opfattelses synspunkter blev skarpt kritiseret af professor *J. Lindhard*, der klarlagde sin opfattelse i »Den specielle Gymnastikteori«.

Den måde, øvelserne her vises på, er i tilslutning til Lindhards synspunkter. Man ser ikke nogen opstrammet retstilling, men en fri stående stilling, ikke stramme og spændte skuldre, men afspændte og naturlige, ikke oppustet brystkasse, men hjælp til at undgå at stemme åndedrættet, ikke yderliggående smidiggørelse, men kraftigt aktivt muskelarbejde, ikke eksersits i ombytninger o. l., men praktiske og formåls-

tjenlige bevægelser, fikse, selvvalgte. Et hovedsynspunkt: Bevægelserne skulle give »håndelag«, skulle »klæde« børnene, være naturlige.

Skulle det være muligt for eftertiden at fastholde denne særegne form for gymnastik, så skulle det gøres, mens det endnu var muligt at finde et lokale med det nødvendige inventar. (Østerbølle skole blev nedlagt 1. august 1971). Dertil kommer, at jeg vist er den sidste af det kuld, der var stærkt interesseret i denne form for legemsøvelser, hvor andre muligheder var ringe.

Jeg er derfor gymnastikinspektionen taknemmelig for velvillig modtagelse af mit forslag om at optage filmen, og jeg siger mange tak til førstelærer *Dalgaard* og kolleger for særdeles god hjælp under prøverne og ved optagelsen.

Forhåbentlig kan filmen vise, at den ofte fremsatte påstand: »Alt det »gamle« var stift og stramt og værdiløst« ikke slår til, når skolens indsats for gymnastikken i den omtalte periode skal vurderes.

Frede Hansen.

p. s. Der er indtalt et bånd om filmen, der dog næppe har mere end tidshistorisk interesse.

Fr. H.

TIL UDFORSKERE AF DEN LÆRDE SKOLES HISTORIE

Ved udarbejdelsen af den summariske oversigt over skolebøgerne i de lærde skoler til Gyldendals jubilæumspublikation »Skolebøger i 200 år« konstaterede jeg, at der nok foreligger et betydeligt studiemateriale i form af de trykte bøger, men at oplysninger om hvordan de er blevet benyttet i undervisningen, og hvordan denne i det hele taget har formet sig, er anderledes vanskelige at finde frem til. Der er i det hele taget ikke arbejdet nok med latinskolens virkelige »indre« historie. Selv Bjørn Kornerups dybtgående og grundige værker om Frederiksborg Statsskole og om Ribe Katedralskole giver slet ikke noget udtømmende billede.

Da interesserede, der måtte arbejde videre med disse spørgsmål, let kan komme til at overse ting, der findes på besynderlige eller uventede steder, vil jeg gøre opmærksom på hvad jeg selv nyligt ved et tilfælde er stødt på. På et tilsyneladende så fjerntliggende sted som i en norsk teologisk doktordisputats, *Chr. Svanholm: H. C. Andersens*

ungdomstro, Trondheim 1952, vil man kunne finde frem til et sjældent materiale til den danske lærde skoles indre historie i 1820'erne.

I sin grundige, højst læseværdige opposition mod denne disputats, trykt i *Edda* LII, 1953, s. 394–423, genoptrykt i festskriftet til forfatterens 70-års fødselsdag s. 42–79, skriver *Helge Topsøe-Jensen*:

»Doktorandens Bog har i Grunden to Helte, og den vil interessere to vidt forskellige Kategorier af Læsere. Folk, der studerer den lærde Skoles Historie i Danmark, vil finde nye og væsentlige Bidrag, især til Religionsundervisningens Historie, for en Del bygget paa hidtil upaaagtet Arkivstof. Og De har samtidig sat Deres Landsmand, den brave Trønder Peder Krog Meyer, et Æreminde som Lærebogsforfatter, fremdraget hans Værk af ufortjent Glemsel og derved føjet et nyt Led til Studiet af den fællesdansk-norske Kulturindsats fra Tvillingrigernes Dage.«

Det fremgår af Topsøe-Jensens opposition (disputatsen selv har jeg desværre ikke set), at man ikke alene har nøje kendskab til de lærebøger, navnlig i religion, som H. C. Andersen har brugt, men gennem hans bevarede skolestile også kan følge, hvordan undervisningen har været.

Der er nemlig bevaret ikke mindre end 72 skolestile, først fra H. C. Andersens skolegang i Slagelse og Helsingør og dernæst fra den tid han blev undervist som privatist af L. Chr. Müller, alle med de forskellige læreres rettelser og kommentarer, hvoraf navnlig Müllers synes at frembyde stor interesse såvel pædagogisk som almenkulturhistorisk. Det må nok kaldes et enestående studiemateriale, som såvidt mig bekendt aldrig er blevet udnyttet af skolehistorikere, men som ifølge Topsøe-Jensen synes at have fået en kyndig og grundig teologisk behandling af Svanholm.

Stile-emnerne hørte for en meget stor del ind under faget religion. Bemærkelsesværdigt er det, at det stærkt rationalistiske præg, som kendes fra stile-emner fra århundredets begyndelse (bl. a. Bendt Bendtsens fra Frederiksborg Statsskole, f. eks. »Har man nogen Grund til at tro Fortællingerne om Kristus, eller har de ingen Spor af Troværdighed, siden de indeholder Mirakler?«), synes at have holdt sig meget længe. Af de 72 stiles emner falder 18 inden for den rene teologi, 5 er bibel- eller kirkehistoriske, 3 er fra kristelig etik, 27 har filosofiske eller moralske temaer, 12 er historiske, 4 fra sprog og litteratur, og kun tre er frie opgaver.

Selv om der således er mest at hente for den, der vil studere religionsundervisningens historie, skulle jeg tro, at der både her og andetsteds ville kunne findes stof til mange andre fag. F. eks. ville jeg gerne, om jeg engang får tid og mulighed derfor, forfølge behandlingen af oldtidens historie i lærebøger og undervisning. Sidst har læsningen af Ole Vindings bog om de romerske kejsere overbevist mig om, at der her findes et interessant stof, ikke mindst til belysning af de mange faste, kliché-agtige domme om historiens store mænd. Men det er en anden historie.

Dette skulle blot være en henvisning for eventuelle interesserede.

Per Krarup.

SELSKABET FOR DANSK SKOLEHISTORIE

holdt sit årsmøde med generalforsamling søndag den 31. oktober 1971 på Den frie Lærerskole i Ollerup.

I sin beretning oplyste formanden bl. a., at Selskabet havde udsendt *A. R. Schacht*: En praktisk Mellemskole, som medlemmerne havde fået tilbudt til favørpris. Endvidere støttede Selskabet udgivelsen af *O. Warthoe-Hansen*: Skolehistorisk Billedbog. Medlemstallet var 471.

I tilslutning til beretningen drøftedes årbogen; fra forskellige sider blev der udtrykt anerkendelse af dens indhold, men nogen kritik af dens lay-out: man foreslog flere billeder og et muntre omslag.

Ved styrelsesvalget trak mag. art. *Ingrid Markussen* sig tilbage; i hendes sted indvalgte arkivar *Knud Prange*. De øvrige styrelsesmedlemmer, der var på valg, genvalgte, nemlig *Aage Bonde*, *G. Japsen* og *Skovgaard-Petersen*. *Robert Hellner* ønskede at fratræde som formand, men var villig til at fortsætte som menigt medlem af styrelsen; han blev takket for dygtig ledelse af Selskabet i dets første femårsperiode.

Bestyrelsen konstituerede sig med *J. Ingemann Petersen* som formand, *Aksel Nellemann* som næstformand, *Robert Hellner* som kasserer og *Skovgaard-Petersen* som sekretær. *Hellner* fortsætter som Selskabets repræsentant i DHFs skolehistoriske udvalg og *Skovgaard-Petersen* som årbogsredaktør.

Mødet sluttede med et foredrag af *Skovgaard-Petersen*: Enhedsskole og fagdifferentiering 1871–1971, et perspektiv i C. C. Halls skolelov.

Robert Hellner.

INSTITUT FOR DANSK SKOLEHISTORIE

Instituttet har i det forløbne år udgivet *Birte Andersen*: Adelig opfostring. Adelsbørns opdragelse i Danmark 1536–1660, 1971. Desuden har Instituttet medvirket ved udgivelsen af *Ingrid Markussen*: Prinsesseskolerne i Søllerød Sogn 1721–1823, udg. 1971 af Historisk-Topografisk Selskab for Søllerød kommune. I efteråret 1971 udsendes tobindsværket »Oversigt over skolehistorisk materiale i Landsarkivet for Sjælland m. m.«, der er mangfoldiggjort i 100 eksemplarer; oplysningerne er samlet af cand. mag. *Birgit Lauesgaard* på initiativ af Dansk historisk Fællesforenings skolehistoriske udvalg, medens Landsarkivet og Instituttet har stået for tilrettelæggelsen og udgivelsen.

I april 1972 har forskerstipendiat *Gunhild Nissen* indleveret sin afhandling »Bønder, skole og demokrati. En undersøgelse i fire provstier af forholdet mellem den offentlige skole og befolkningen på landet i tiden ca. 1880–1910« til bedømmelse for den pædagogiske doktorgrad ved Danmarks Lærerhøjskole.

I tiden 18. april–19. maj 1972 har udstillingen »Små skoler – store skoler« været vist på Danmarks Lærerhøjskole. Udstillingen, der illustrerer den danske landsbyskoles bygningshistorie fra ca. 1730 til nutiden, var arrangeret af de tre biblioteksstuderende *Karen Marie Andersen*, *Bente Kann* og *Ester Christensen* i samarbejde med Institut for Dansk Skolehistorie.

Vagn Skovgaard-Petersen.

DANSK HISTORISK FÆLLESFORENINGS SKOLEHISTORISKE UDVALG

har i årets løb nået smukke resultater. På udvalgets foranledning har Landsarkivet for Sjælland i samarbejde med Institut for Dansk Skolehistorie udsendt »Oversigt over skolehistorisk materiale i Landsarki-

Fra udstillingen »Små skoler – store skoler« på Danmarks Lærerhøjskole.

vet for Sjælland m. m.«, 1–2, i 100 eksemplarer (foto), der er fordelt til arkiver og større biblioteker.

Udvalget har gennem flere år arbejdet for, at der skulle fastlægges retningslinier for opbevaring af skolehistorisk materiale ved nedlæggelse af skoler. Under 6. marts 1972 er sådanne retningslinier givet i et cirkulære fra undervisningsministeriet. Cirkulærets ordlyd er følgende:

Cirkulære om bevarelse af arkivmateriale, inventar og undervisningsmidler af skolehistorisk interesse

(Til samtlige amtsråd og kommunalbestyrelser uden for København, skolekommissioner og skolenævn, fælleslærerråd og lærerråd samt ledere af kommunale skoler).

Efter henstilling fra rigsarkivaren og Dansk historisk Fællesforening skal undervisningsministeriet herved opfordre skolemyndighederne til, at der – f. eks. i forbindelse med nedlæggelse af skoler –

drages omsorg for, at materialer af skolehistorisk interesse ikke går tabt. I den forbindelse anbefales følgende retningslinier fulgt:

1. Skoleprotokoller (elev- og eksamensprotokoller, forhandlingsprotokoller for skolekommission, skolenævn, fælleslærerråd og lærerråd o. l.) og andre skolearkivalier, herunder bygningsplaner og fotografisk materiale, som skal fjernes fra en skole, f. eks. fordi den skal nedlægges, bør enten overgå til den skole, der overtager den nedlagtes opgaver, indgå i kommunens almindelige arkiv eller afleveres til det pågældende landsarkiv.

Arkivmateriale bør ikke afgives til private, til museer eller egnhistoriske arkiver, heller ikke i de tilfælde, hvor de nævnte institutioner er kommunale.

2. Skoleinventar, der skal kasseres, men som skønnes af skolehistorisk interesse, bør inden eventuel afhændelse eller destruktion tilbydes det lokale museum eller Statens pædagogiske Studiesamling.

3. Undervisningsmidler, der skal kasseres, men som skønnes af skolehistorisk interesse, bør inden eventuel afhændelse eller destruktion tilbydes Statens pædagogiske Studiesamling.

Undervisningsministeriet,

Direktoratet for folkeskolen og seminarierne, den 6. marts 1972.

Hans Jensen.

/ Ib Granerud.

Fra udvalgets side hilser vi dette cirkulære velkomment, idet vi er overbevist om, at det vil få stor betydning ved fremtidige skolenedlæggelser.

Johan Hvidtfeldt.